

Марчук А.І.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права*

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА КРИТЕРІЇВ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ В КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ВІДКРИТОГО ТИПУ

Деякі вчені класифікацію засуджених пов'язують виключно з позбавленням волі на певний строк, не вбачаючи доцільності її проведення у кримінально-виконавчих установах відкритого типу.

Виходячи з предметних інтересів нашого дослідження, вважаємо за необхідне дотримуватися інтегративного підходу до рівнів наукового пізнання. Згідно з ним висування ідей, побудова гіпотез, формування категоріально - понятійного апарату, що втілюються в теоретичну систему нових знань про предмет дослідження, базується на емпіричному матеріалі. Тому проаналізуємо об'єктивно зумовлені практикою фактори, які вказують на необхідність реалізації класифікації засуджених у виправних центрах та ті критерії, які повинні при цьому застосовуватись.

На даний час на теренах держави функціонує 22 виправних центри Державної пенітенціарної служби України, (ДПтСУ), в яких станом на 20 липня 2011 року утримувалося 5129 засуджених до обмеження волі. Проаналізувавши динаміку кількості засуджених, що відбувають покарання у виправних центрах на протязі останніх декількох років, можна побачити їх збільшення майже у два рази.

Аналіз статистичних звітів ДПтС щодо кількості, наявності та складу засуджених дозволяє констатувати значне збільшення кількості зареєстрованих порушень у виправних центрах у порівнянні з виправними колоніями. Наприклад, дослідження проведені нами на базі Ширяєвського виправного центру № 111 в Одеській області (далі ШВЦ) показали різке зростання зареєстрованих порушень у 2011 році в порівнянні з 2010 роком, а саме: кількість порушень у розрахунку на 1 тис. осіб за 2010 рік становило 364; за 2011 рік - 1304 порушення. Крім того, дослідники відмічають високий рівень пенітенціарного рецидиву у виправних центрах - щорічно повертається в кримінально-виконавчі установи закритого типу - 13 % засуджених, які були переведені в порядку ст. 82 ККУ У деяких областях 67-80 % засуджених, які підпадали під таку пільгу закону, як переведення з ВК до виправного центру, відмовлялись від неї.

Як уявляється, вищезазначені показники вказують на доцільність проведення класифікації засуджених, відсутність якої виступає одним із факторів, що обумовлює такий високий рівень зареєстрованих порушень та пенітенціарного рецидиву у виправних центрах.

На відміну від переведення засуджених в порядку ст. 82 ККУ, яким займаються спеціально створені регіональні комісії, розподіл засуджених до виправних центрів здійснюється судом. Відмітимо, що він керується таким критерієм класифікації, як *потенційна працездатність* засуджених. Тому цей вид покарання не призначається неповнолітнім, вагітним жінкам і жінкам, що мають дітей віком до чотирнадцяти років; особам, що досягли пенсійного віку та інвалідам першої і другої групи.

Існує практична необхідність окремого утримання двох груп засуджених: 1) яким судом призначене дане покарання; 2) засуджених, які переведені з виправних колоній в порядку заміни не відбутої частини покарання більш м'яким. За допомогою комплексного кримінологічного критерію класифікації вдалося з'ясувати, що дані групи різняться за характером вчинених злочинів та досвідом минулої злочинної діяльності. Наприклад, вивчаючи особові справи засуджених, стало можливо відмітити той факт, що 80% засуджених, яких за рішенням суду судом розподілено до виправних центрів (засуджені 1 групи), вчинили корисливі злочини, а засуджені, які переведені до виправних центрів в порядку ст. 82 Кримінального кодексу України (засуджені 2 групи) - це особи, що вчинили переважно насильницькі злочини.

Таким чином, ми не можемо погодитися з думкою Є. М. Бодюл, що засуджені у виправних центрах мають свою, досить чітку виражену специфіку, яка дозволяє розглядати їх як однотипне соціальне утворення (Бодюл Є.М. Правові та організаційні засади виконання покарань в кримінально-виконавчих установах відкритого типу : автореферат на дис.. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2005, с.4). Саме тому вважаємо, що наявна кількість виправних центрів дозволить відокремити засуджених уперше та осіб, які вже відбували покарання у вигляді позбавлення волі у окремих установах. Додатковим аргументом є те, що дану пропозицію підтримало близько 85% опитаних нами працівників виправних центрів.

Проаналізувавши історію виникнення кримінально-виконавчих установ відкритого типу, дослідники зазначають, що виправні центри є наслідком еволюційного поєднання ознак різних органів та установ виконання покарань. Зародження цих установ пов'язують, перш за все, з виникненням перехідно-виправних будинків 1920-років, особливістю яких було те, що покарання відбували у них засуджені за корисливі злочини. Тому деякі автори взагалі піддають сумніву доцільність перебування засуджених другої групи у виправних центрах та розцінюють це як неефективну міру кримінально- виконавчої політики, що не сприяє виправленню та ресоціалізації даних осіб. Однак вважаємо, що інститут зміни умов тримання осіб, як елемент прогресивної системи виконання покарання, повинен діяти в кримінально - виконавчій практиці.

Головною проблемою формування таких класифікаційних груп є невизначеність критеріїв розподілу засуджених. Стосовно класифікації засуджених діє принцип об'єктивності, який значить, що в ній мають знайти відбиття загальні суттєві ознаки, об'єктивні відмінності окремих груп засуджених. Класифікація повинна виходити з реальної нетотожності й різноманітності конкретних осіб, засуджених за вчинення того чи іншого злочину, адекватно відображати дійсно об'єктивну різницю між ними. Аналізуючи ці групи засуджених із точки зору комплексного критерію відмітимо, що виявляються певні кореляційні зв'язки між характером учинених злочинів і подальшою поведінкою засуджених під час відбування покарання. Саме тому, закономірним і логічним підсумком усього вищесказаного є пропозиція про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України:

1. Ст. 16 КВК України доповнити ч. 2 такого змісту: » у виправних центрах встановлюється роздільне тримання засуджених, яким обмеження волі призначене в порядку ст. 82 ККУ, і засуджених до обмеження волі по вироку суду ».

Підтримуємо позицію дослідників, що відомчі нормативні акти ДПтСУ відбивають лише концептуальне значення проблем організації виконання покарання у виді обмеження

волі й не конкретизують останнє. Тому доцільно урегулювати ці питання в окремому відомчому акті, який пропонуємо назвати «Положення про виправний центр». В цьому положенні, як уявляється, потрібно закріпити й основні засади класифікації засуджених до обмеження волі.